

8. Ярова Т.В., Сергеева Е.И. Роль этики в профессиональной деятельности педагога. Профессионализм педагога: сущность, содержание, перспективы развития: Материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 130-летию со дня рождения А.С. Макаренко 14-15 марта 2019 г. / Под ред. Е.И. Артамоновой. Москва: МГОУ, МАНПО, Ярославль: Ремдер, 2019. С. 193–197.

Покрищук Оксана

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ВЧИТЕЛЯ

У статті аналізуються проблеми професійної етики вчителя, приклади та поняття з даної теми.

Ключові слова: професійна етика, мораль, вчитель.

Проблема педагогічної етики у наш час є досить актуальною, тому що саме етичні правила дають вчителю настанови та правильне орієнтування на роботу з учнями. Сучасні вимоги передбачають переосмислення застарілих пріоритетів до особистості вчителя. Сьогоднішня діяльність педагогічного працівника відповідає за розкриття творчих здібностей учнів, а також впровадженням авторських, новітніх методик викладання, що допоможуть розкрити здібності та таланти багатьох учнів. Нестандартний тип викладання дає в наш час більше результатів, ніж традиційні методи навчання. Для учнів новітнє завжди було чимось цікавим. Існує поняття, що педагогічна діяльність є типовою, але насправді вона є індивідуальною, творчою. Педагог не досягне бажаного результату, якщо не зможе зацікавити учнів, навчальний процес не дасть результатів у такому випадку. Тому важливо саме знайти підхід до учнів. Якщо ж аналізувати сучасну підготовку педагогів до творчої діяльності можна підкреслити вимоги суспільства, підвищення рівня розвитку психолого-педагогічної науки – все це та багатого інших чинників вимагають творчої педагогічної діяльності від сучасних вчителів та педагогів.

Поняття етика. Професійна етика. Уміння визначити предмет і об'єкт етики; розкрити основні етичні положення, що мають значення для професійної діяльності педагога, розглянути професійну етику як спосіб регуляції поведінки в конкретних видах професійної діяльності; визначити загальні принципи професійної етики, такі як: професійний обов'язок і особлива форма відповідальності, професійна солідарність та корпоративність.

Етика – це наука, що вивчає мораль, норми поведінки, сукупність моральних правил певної суспільної чи професійної групи.

Існує ряд понять, зв'язаних з поняттям «етика», більш приватного роду, як те: «наукова етика», «релігійна етика», «професійна етика». Поняття «наукова етика» багатозначно. Під даним поняттям звичайно розуміється прагнення людини спиратися у своїй моральній діяльності на більш глибоке, наукове знання дійсності. І з таким значенням поняття «наукова етика» можна і потрібно погодитися. Та зараз ми розглянемо поняття професійна етика і все детальніше про дану діяльність.

Професійною етикою в загальному називають кодекси поведінки, що забезпечують моральні характер тих взаємин між людьми, що впливають з їхньої професійної діяльності.

Особливістю професійної етики є її тісний зв'язок з діяльністю членів конкретної групи і нерозривна єдність із загальною теорією моралі.

Розглянемо більш детально поняття «педагогічна етика». У науковій літературі виділяють поняття «професійна етика» і «педагогічна етика». У літературі немає однозначного тлумачення поняття «професійна етика». У Словнику з етики відзначається, що професійною етикою називають кодекси поведінки, які забезпечують моральний характер взаємовідносин між людьми, які займаються спільною професійною діяльністю. Особливістю професійної етики є тісний зв'язок з діяльністю членів конкретної групи (фахівців) і наявність єдиних моральних правил, норм поведінки для членів цієї групи. Виокремлення професійної етики у відносно самостійну галузь заняття обумовлене необхідністю визначення певних моральних норм, правил, традицій, які будуть властиві представникам певних професій і якими вони будуть керуватися при здійсненні конкретної професійної діяльності. Визначення цих норм, правил, традицій спрямовано на формування особистості представника цієї професії, його переконань, поглядів, норм і правил поведінки.

Завдання професійної етики в тому, щоб освоїти складний процес професійних стосунків у моральній свідомості, у морально-професійних нормах, провести чітку межу між морально-професійними явищами і явищами професійної майстерності, вивчити суспільні завдання, цілі професії і їх значущість у соціальному прогресі, саме цим сприяючи їх успішному виконанню.

Педагогічна етика є самостійним розділом етичної науки і вивчає особливості педагогічної моралі, з'ясовує специфіку реалізації загальних принципів моральності в сфері педагогічної праці, розкриває її функції, специфіку змісту принципів і етичних категорій. Також педагогічною етикою вивчається характер моральної діяльності вчителя і моральних відносин у

професійному середовищі, розробляються основи педагогічного етикету, що представляє собою сукупність вироблених у вчительському середовищі специфічних правил спілкування, манер поведження і т.п. людей, що професійно займаються навчанням і вихованням.

Практична діяльність учителя насправді не завжди відповідає нормам професійної етики, що викликано складністю і протиріччями педагогічної практики, тому одна з важливих задач педагогічної етики — у вивченні стані моральної свідомості педагога.

Можна розглянути 3 розподіли професійної етики:

Професійна честь у педагогіці — це поняття, що виражає не тільки усвідомлення учителем своєї значимості, але і суспільне визнання, суспільна повага його моральних заслуг і якостей. Високо розвите усвідомлення індивідуальної честі й особистого достоїнства в професії педагога виділяється чітко. Якщо вчителем у своєму поведженні і міжособистісних відносинах порушуються вимоги, пропоновані суспільством до ідеалу педагога, то відповідно їм демонструється зневага до професійної честі і достоїнства.

Честь учителя — суспільна оцінка його реальних професійних достоїнств, що виявляються в процесі виконання їм професійного боргу.

Нарешті, педагогічний авторитет учителя — це його моральний статус у колективі учнів і колег, це своєрідна форма дисципліни, за допомогою якої авторитетний і шановний учитель регулює поведження вихованців, впливає на їхні переконання.

Педагогічний авторитет залежить від попередньої морально-етичної і психолого-педагогічної підготовки вчителя. Рівень його визначається глибиною знань, ерудицією, майстерністю, відношенням до роботи і т.д.

Також професійна етика вчителя містить такі моральні норм, головними з яких, очевидно, слід назвати:

- відноситися до учня як до особистості;
- поважати і підтримувати найбільш вагомні його особисті якості; всебічно спонукати їх розвитку;
- любити дітей, бути уважним до кожної дитини; відноситися до його думок і вчинків як до значущих фактів;
- постійно вивчати внутрішній світ своїх учнів, а також умов їх життя для того, щоб мати можливість зрозуміти кожного учня;
- бути вимогливим до учня, але у всьому бачити міру. Тобто, вимогливість повинна бути педагогічно- і ціле-направленою, доброзичливою та обґрунтованою;

— потрібно бути стриманому з учнями, терпляче виправляти його будь – які помилки, думки, дії, вчинки;

— ніколи не принижувати людську гідність дитини, вимагати цього і від своїх колег.

Отже, повага до учня — це неприпустимість приниження його особистості і ображення людської гідності. Поважати кожного учня і бачити в ньому особистість складна робота вчителя.

Насправді з прикладами професійної етики вчителя, учні, студенти та навіть дорослі зустрічаються доволі часто. Але як правильно професійно діяти у тому чи іншому випадку, потрібно розібратись.

Отже, наведемо декілька прикладів ситуацій, де присутня етика вчителя:

Ситуація №1

Пролунав дзвінок. До 8-го класу зайшла вчителька біології Олена Василівна. Привіталась, сіла за стіл і розгорнула класний журнал. Раптом відчинилися двері, і через поріг порачкував Андрій. Клас завмер: всі знали, що напередодні однокласниці обізвали цього спокійного хлопчину боягузом і вгадали для нього іспит — увійти в клас рачки.

Дії вчителя можуть бути наступними: .... пройшла хвилина, друга, вчителька, дочекалась поки шибеник сів на місце, і промовила спокійно: «Продовжимо урок. Як я вам уже розповідала...» Звичайно Олена Василівна не могла знати всі обставини такої поведінки учня. Але після уроку вона все ж таки провела би з ним розмову.

Ситуація №2

З наочними посібниками, журналом і чималим зошитом, де слово в слово був записаний весь урок, Ірина Петрівна вперше в житті переступила поріг класу як вчителька. Не пам'ятала, як промовила звичайне: «Добрий день. Сідайте». Тільки чудово запам'ятала той жах, який охопив її від гудіння, що раптом сповнило кімнату. Так, так, гудіння! Здавалось, воно лунало звідусюди: від стін, вікон, навіть від стелі. Ще не розуміючи, у чому справа, молода вчителька оголосила тему. Гудіння посилювалось, а чийсь басок промовив: «Двадцять разів уже чули...» Ірина Петрівна придивилась до учнів і здогадалась: це гули вони. Гули, не розтуляючи ротів, манірно склавши руки на парті.

Дії вчителя можуть бути наступними:

1) Не стане робити їм зауваження і закликати їх до порядку, а вчитель спокійно підійде до дошки з удавано-байдужим виразом обличчя і напише: «Погудіть, будь ласка, ще хвилин десять, бо в мене є термінова робота.

Думаю, що за цей час устигну її завершити». Закінчивши писати, сяде за стіл, розкладе папери і мовчки з серйозним виразом обличчя почне працювати...

2) Зробить серйозний вираз обличчя. Зручно сяде за стіл. Відкриє портфель. Не кваплячись, витягне звідти папери. Розкладе їх на столі та почне працювати, ніби не звертаючи уваги...

Ситуація №3

П'ятикласник погано вчиться. і вкотре не виконав домашнього завдання. Іван Семенович докоряє йому: «Олеже, як ти допускаєш, щоб тобі весь час ставили двійки?» Хлопець відповідає: «А я стану великим футболістом і гратиму в зарубіжних клубах. Мені плататимуть там великі гроші без вашої освіти!»

Дії вчителя можуть бути наступними:

1) Коли за сприятливих умов футболіст не може забити гол, то тут винні не ноги, а голова. Саме вона шукає вихід з найскладніших обставин на футбольному полі. Так що футболісту треба вміти не тільки добре рукатись, а й добре думати.

2) Так, ти станеш великим футболістом, але домашні завдання все одно потрібно виконувати. Інакше будеш безграмотним, і тебе постійно будуть дурити, тому потрібно навчатись

Наскільки ми вже знаємо, що етика як наука досліджує свій предмет з конкретно-історичних, філософсько-світоглядних позицій у тісному взаємозв'язку з соціальними відносинами. Також вона розкриває закони виникнення й історичного розвитку моралі, її сучасний стан і функції, аналізує соціальну сутність моральності, обґрунтовує її історичну прогресивність. Зрозуміло, що етика розглядає людину в цілісності, єдності всіх її складових. Вона обґрунтовує етичні категорії, принципи і норми, дає їх філософський і соціальний аналіз.

Узагальнюючи нові моральні відносини в суспільстві, етика уточнює, розширює свій предмет дослідження, вивчає загальні закономірності моральної свідомості, визначає роль об'єктивного і суб'єктивного факторів у формуванні моралі, відкриває те нове, що вносить життя у її зміст, виявляє якими мотивами керуються люди, вчиняючи певним чином, чи можна взагалі піддавати людські вчинки моральній оцінці і який у такому випадку їх об'єктивний критерій.

Професійна етика має своїм завданням, на основі методології етики, обґрунтувати певну систему норм, що регулюють взаємовідносини людей у тій чи іншій сфері діяльності. Професій без специфічної моралі немає.

Кожна володіє відносною самостійністю в суспільстві. Це накладає певні вимоги і певним чином відображається на моралі носіїв цієї професії.

Ми живемо в ті часи, коли формуються ринкові відносини, розбудовується громадянське суспільство і правова держава, зростання вільної саморегулюючої першооснови в праці, гуманізація різних сфер праці веде до постійного розширення кола професій, що претендують на формування власних моральних кодексів. Тож, ми не можемо сказати що професійна етика стосується лише викладачів. Вона необхідна всюди і жодна професія без неї не буде вправно регулювати. Крім традиційно відомих медичної, педагогічної та юридичної, поряд з дипломатичною та військовою етикою, рішуче заявляють про себе адміністративна і депутатська етика, міліцейська і спортивна, етика вченого й журналіста, інженера і працівника сфери обслуговування. Дедалі більш очевидним стає те, що прогресивний розвиток сучасного суспільства, усіх боків суспільного життя залежить від рівня загальноосвітньої та професійної підготовки, загальної культури, моральних якостей працівників - активних і мислячих учасників історичної творчості. Безумовно, кожна трудова діяльність (незалежно від професії) базується на моральній системі суспільства. В її лоні можуть обґрунтовуватися особливі моральні норми, що відбивають специфіку професійної діяльності.

Професійна діяльність, об'єктом якої виступають живі люди, утворює складну систему взаємозумовлених моральних стосунків. До цієї системи належать перш за все: а) ставлення спеціалістів до об'єкта праці (слідчий - обвинувачений, лікар - хворий, вчитель - учень); б) стосунки спеціаліста з колегами; в) ставлення спеціаліста до суспільства.

Отже, в наш час дуже велику роль відіграє професійна етика в будь-якій сфері праці, а особливо у педагогіці. Адже все починається з поведінки на уроках, правил поводження у різних життєвих ситуаціях. Тому вчитель, вихователь це саме ті люди, яка закладають в дітей першооснови правил етики.

В даний час зростає значення професійної етики в регулюванні різних видів трудової діяльності. Це зв'язано з прагненням постійно удосконалювати професійні норми стосовно до суспільних відносин; що змінюються.

Професійна етика, суспільства не може представляти абсолютну істину в поводженні людей. Кожне покоління повинне вирішувати їх знову і знову самостійно. Оволодіти педагогічним тактом, не маючи педагогічної майстерності, неможливо. Педагогічний такт найбільше необхідний в

конфліктних ситуаціях, але основне його призначення попереджувати такі ситуації. Отже, педагогічний такт — це спеціальні педагогічні вміння, за допомогою яких вчитель в кожному конкретному випадку застосовує до учнів найбільш ефективні засоби виховання. Педагогічний такт не засвоюється шляхом заучування, запам'ятовування чи тренування. Він є наслідком творчості вчителя, показником гнучкості його розуму.

Педагогічний такт не буває однотипним. У різних вчителів він може мати різні форми. Це залежить від вікових особливостей вчителя, особливостей його темпераменту, характеру тощо. Абсолютний кожен вчитель має свій індивідуальний підхід до учнів. Головне розуміти їх, бути тактовними у будь-якій ситуації, адже всі ми колись були дітьми, учнями, студентами. Часи йдуть, покоління змінюється та правила етики завжди залишатимуться вічними.

І як казав відомий німецький філософ, музикознавець та лікар - Альберт Швейцер: «Етика полягає у безмежній відповідальності за все, що живе».

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Сучасні етичні проблеми педагогічної творчості. Ел.ресурс. Режим доступу: <http://www.etica.in.ua/suchasni-etichni-problemi-pedagogichnoyi-tvorhosti/>

2. Етика вчителя та педагогічний такт. Ел.ресурс. Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14140/>

3. Педагогічна етика вчителя в школі майбутнього. Ел.ресурс. Режим доступу: <https://liudatimush.wixsite.com/pochatkivcyam/single-post/2016/11/09/d09fd0b5d0b4d0b0d0b3d0bed0b3d196d187d0bdd0b0-d0b5d182d0b8d0bad0b0-d0b2d187d0b8d182d0b5d0b>

4. Актуальні проблеми суспільних наук: погляд молоді: збірник матеріалів наукової конференції /Упор. Яременко О.І., Лапшин С.А. Вінниця, 2019. 229 с.

5. 100 Складних ситуацій на уроках та поза уроками: Шукаємо рішення. Навчальний посібник для вчителів /В.Каплінський. Вінниця-2015.